

East is East

East is East är en vardagsnära och burlesk engelsk dramakomedi om dubbel kulturell identitet. Filmen berör, i skildringen av ett familjeliv som pendlar mellan faderns pakistanska traditionsfasthet och barnens anpassning till det engelska livet, med ett lättsamt tilltal frågor om uppfostran, könsroller och äktenskap.

Rekommenderad för gymnasiet

En filmhandledning av Ludvig Hertzberg

Filmens handling

Året är 1971. I Salford, en mindre ort utanför Manchester i England, bor familjen Khan. Fadern George (som egentligen heter Zaheed) flyttade från Pakistan till England 1937, där han gift sig med engelskan Ella i ett andra gifte (hans första fru bor kvar i Pakistan). Tillsammans har de sex söner och en dotter, varav de tre äldsta sönerna är i äktenskapsmogen ålder. Familjen driver en "Chip shop" där de säljer den brittiska specialitén fish & chips.

Det är pingsthelg och en kristen procession går genom stadens gator. Samtliga i familjen Khan deltar, utom George. Uppenbarligen deltar de mot Georges vilja, för när de får nys om att han står och betraktar paraden en bit framöver viker de fort av in i en liten gränd och tar en omväg förbi honom för att därefter igen inta sin plats i paraden.

Åter hemma förbereder man ett bröllop. Den äldsta sonen Nazir skall gifta sig med en av fadern utsedd pakistansk kvinna. Nazir finner sig till en början i arrangemanget, men mitt under den pågående traditionella bröllopsceremonin rymmer han sin väg. Man förstår att George förtvivlad avsäger sig sin äldste son på grund av incidenten, när Nazirs porträtt symboliskt plockas ner från väggen.

Sex månader senare. Vardagen har igen tagit vid och vi följer den decimerade familjens bestyr i hemmet och butiken. George vill att barnen skall fostras i den pakistanska traditionen, till goda muslimer, medan de å sin

Kärlek över kulturgränserna är inte alla gånger det lättaste här i världen – något vi får lära av filmen "East is East".

sida vill leva ett så normalt engelskt liv som möjligt, med undantag för Maneer, som inte värjer sig med samma kraft som de, och som av systerkonen därför skämtsamt kallas "Gandhi". De vill inte lära sig urdu, de klär sig enligt det brittiska modet, äter griskött och dricker ibland alkohol i smyg (tvärtemot Koranens påbud). Tariq är tillsammans med en engelsk flicka, den yngsta pojken Sajid gömmer sig för att slippa det regelbundna besöket i moskén. En dag upptäcker dessutom George att Ella bakom hans rygg undlåtit att låta omskära Sajid, varpå han genast åker med honom till läkaren för att få det gjort.

George hörsammar inte barnens egna viljor och protester, utan beger sig till Mr. Shah, en vän och familjefar med två giftasvuxna döttrar i grannstaden Bradford, för att göra upp om giftermål för sönerna Tariq och Abdul. Hela familjen följer med på resan, men George avslöjar aldrig dess egentliga syfte för de andra utan förhandlar om saken i smyg. I Bradford, där en stor del av befolkningen består av invandrade pakistanter, passar man också på att gå och se en pakistansk film på den lokala biografen.

En kväll åter hemma i Salford råkar Sajid höra sina föräldrar diskutera de hemliga äktenskapsplanerna. Någon dag senare avslöjar Sajid hemligheten

för sina syskon, som med Tariq och Abdul i spetsen i desperation rotar fram och förstör de ceremoniella kläder och dekorationer som de finner i en kista i sovrummet, förberett för det dubbla giftermålet. I samma stund kommer George hem. Alla har hunnit springa iväg utom Maneer, som stannat för att förgäves försöka återställa allting. När Maneer inte vill berätta vem som är den skyldiga, blir han utskäldd och slagen av sin far. Ella skyndar till Maneers undsättning, men blir i sin tur offer för Georges våldsamma vrede.

Tariq bestämmer sig för att fly hemifrån, och får motvilligt följa av Abdul, deras flickvänner och Meenah. De beger sig till Eccles, där den utfrysta brodern Nazir tar emot dem i sin hattaffär, som han driver tillsammans med sin förmögne, excentriske sambo, Nigel. Tariq och hans följe ångrar sig emellertid snart och återvänder hem tillsammans med Nazir och Nigel i deras Rolls Royce. Ella ber emellertid Nazir att åka iväg innan George kommer hem. Senare har Tariq en häftig dispyt med sin far, och accepterar till sist att gå faderns vilja till mötes och gifta sig med den pakistanska kvinnan, och lovar vidare (sarkastiskt) att precis som George därefter gifta sig med en engelsk kvinna.

Dagen därpå får de besök av famil-

jen Shah med döttrar. Dessa ifrågasätter om Georges familj är traditionell nog i sitt leverne, och föreslår vidare att de två sönerna efter giftermålet skall flytta in hos dem, eftersom de har mer utrymme.

Ella och barnen får allt svårare att finna sig i gästernas nedlåtande attityd, och katastrofen är ett faktum när en skulptur som Saleem gjort på sin konstskola, föreställande en kvinnas underliv, av misstag flyger in i rummet och landar i famnen på fru Shah. Ett stort gräl bryter ut. Ella jagar ut de chockade gästerna och George börjar igen förtvivlat skälla ut och slå de sina, men den här gången överrumplar de honom med att göra motstånd. George vänder sig till Ella, som ber honom gå sin väg om han inte kan acceptera sin familj som den är. George lämnar hemmet, och filmen lämnar oss med lugnet efter stormen, med scener som vittnar om hur livet går vidare, utan George.

Om filmens bakgrund

East is East är en bearbetning för filmmediet av Ayub Khan Dins framgångsrika genombrottspjäs, med samma namn, som hade premiär på Royal Court Theatre i London 1997. Historien är till viss del självbiografisk med den yngste sonen Sajid som författarens alter ego. Med filmen gjorde regissören, irländaren Damien O'Donnell, sin långfilmsdebut.

Filmen utspelar sig år 1971, alltså året för de ödeläggande översvämningarna i Östpakistan som resulterade i inbördeskriget i vilket Bangladesh gjorde sig självständigt från Pakistan. Som filmen också antyder var samtidigt det politiska klimatet i England – genom den konservativa parlamentet med Enoch Powell och hans tal om återbördande av invandrare till hemlandet – särskilt invandrarfientligt.

Pakistan och England

Indier och pakistanier har länge utgjort en anmärkningsvärt stor del av den invandrade befolkningen i England. Orsaken är att Indien som Pakistan tillhörde fram till inbördeskriget 1948 var en engelsk koloni (fram till tidpunkten just för inbördeskriget). Under den påtvingade samhörigheten med det brittiska imperiet skapades förstas många kontaktnät och samarbeten, som i längden gjorde England till en naturlig tillflyktsort för flyktingar och andra emigranter. På samma sätt kan

"East is East" levandegör på ett både insiktsfullt och humoristiskt sätt hur det kan vara att växa upp som invandrare i en ny och delvis främmande kultur.

man konstatera att övriga före detta kolonialmakter har stora invandrargrupper just från de länder de koloniserat.

Även om det ur västerländsk synvinkel finns många ytliga likheter mellan kulturen i Indien och Pakistan, är det dock en grov oför rätt att likställa dem. De många skillnaderna som finns är så djupa att man aldrig varit särskilt goda grannar. Medan de flesta indier är hinduer, är majoriteten pakistanier – liksom familjen Khan i filmen – muslimer, en religiös och traditionell skillnad som har långtgående konsekvenser i vardagen och synen på livet. Pakistanier delar alltså mycket av sin kultur med den övriga arabiska världen.

I *East is East* aktualiseras många kulturella friktioner mellan Georges pakistanska, muslimska rötter och den engelska, kristna världen. Enligt Islam får man exempelvis inte, som barnen i filmen, äta griskött eller dricka alkohol, inte heller får man spela om pengar, pojkar måste omskåras, och konsten får egentligen inte (som Saleems skulptur) avbilda levande ting såsom människor, djur, växter. Filmen låter oss förstå att George delar dessa ståndpunkter, men samtidigt är han heller inte strängt fundamentalistisk. Familjen får exempelvis mestadels gå klädd i "vanliga" kläder.

Mer grundläggande och komplicerade skillnader, i filmen liksom i verkligheten, finns ändå i den övergripande synen på livet, här med fokus på familjen – uppfostran, könsroller och äktenskap. Faderns roll som nästan diktatorisk auktori-

tet har traditionellt, särskilt bland de mer fundamentalistiska, tagits mer eller mindre för given i muslimsk tradition, liksom det hört till seden att han väljer vem barnen skall ingå äktenskap med.

I vissa avseenden har man en mer strängt disciplinerande syn på uppfostran, och barnaga är mer accepterat än hos oss. Man kan knappast heller tala om jämställdhet mellan könen – kvinnor är underställda männen i hemmet och andra sociala sammanhang. Männen har dessutom rätt till månggifte.

★ Ur ens eget perspektiv framstår ofta okända och annorlunda kultur- mönster som underlägsna vårt. Men går det att hitta avundsvärda drag i den muslimska traditionen? En uppfostran med sträng disciplin är förstås tung för barnen, men kan man inte tänka sig att den har vissa goda sidor? Å ena sidan tycker vi nog att vi är lyckligt lottade som slipper arrangerade äktenskap, men å andra sidan kanske vår romantiska syn på äktenskapet för med sig vissa tråkiga aspekter? (Ångesten kring val av partner, kravet att vara tillräckligt attraktiv, osv.) Är det inte så att man oftast föredrar just sin egen kultur, kanske för att man har svårt att inifrån få syn på de mindre smickrande dragen? Problemet hos familjen Khan kanske delvis har uppstått eftersom barnen har kommit att anamma det västerländska perspektivet på faderns kultur?

Den dubbla identiteten

East is East visar på en problematik som är gemensam för alla som bytt hemland, och kanske i ännu högre

grad för deras barn, nämligen den dubbla kulturella identiteten. George och Ellas barn befinner sig i ett land med sina normer och värderingar, samtidigt som de har rötter i ett annat kulturellt sammanhang. I hemmet styr George och hans livsåskådning, utanför råder någonting delvis helt annat; andra livsstilar, skyldigheter och möjligheter. Dessutom står modern för en brittisk uppfostran och fadern för en pakistansk – vilket ju också det bidrar till risken för komplikationer med dubbla budskap, och dubbelmoral (tänk t. ex. på Georges uppmaning till Tariq att inte gifta sig med en brittisk kvinna trots att han själv gjort just det). Ens identitet formas förstas till stor del av omvärlden, och att växa upp i en omgivning som på så sätt är dubbel är inte alltid oproblemiskt.

★ Ens kulturtillhörighet sätter sin prägel på det allra mesta, inte bara i fråga om påtagligt kulturbundna ritualer (vilka helger man firar, vilken mat man äter eller inte äter) utan också till exempel på vilka kläder man bär, hur man inreder sitt hem, vilken dialekt man talar, vilka man umgås med, vad man prioriterar i livet, med mera. Barnen i *East is East* (med undantag för Maneer) identifierar sig uppenbarligen starkt med den engelska kulturen. Hur tar detta sig uttryck, i smått och stort?

★ Vad eller vem bestämmer egentligen vilken kultur man tillhör? Frågade man barnen i familjen Khan skulle de säkert anse sig själva vara engelsmän, medan deras grannar kanske skulle identifiera dem som typiska pakistanier. I vilka sammanhang är frågan om kulturtillhörighet egentligen ens viktig?

Den dubbla kulturen speglas i *East is East* i en annan och på många sätt liknande klyfta, typisk för invandrarfamiljer: den mellan generationerna. Filmen handlar till stor del om Georges oförmåga att närma sig sina barn och deras värld men även i viss mån tvärtom, om barnens ovilja att närma sig faderns. George går en balansgång mellan att hålla fast vid traditionerna och anpassa sig till de nya förhållandena, och misslyckas på grund av bristande tolerans och förmåga att acceptera sina barns självständighet.

Den lille Sajid bär ständigt sin parkas med huva, ett typiskt brittiskt plagg. I tumultet som uppstår efter familjen Shahs besök, som resulterar

i att George lämnar familjen, river någon i misstag av honom huvan. Sajid, som tidigare varit så fäst vid plagget, är nu förvånansvärt ointresserad av att få rocken lagad. Man kan kanske förstå det som att han inte längre är i lika stort behov av att så tydligt ta avstånd från sitt pakistanska arv.

★ Varför vill man ibland särskilt markera sin kulturella identitet? Kanske värnar man om sina traditioner då man känner att de är hotade, och tar avstånd från dem när de känns som ett tvång?

★ *East is East* visar å ena sidan på vikten av tolerans, och å andra sidan på vikten av att inte helt underkuva sig och utplåna sin identitet. På vad beror bristande tolerans? Vad är tolerans? När är man för tolerant?

Berättarperspektiv & humor

Mot bakgrund av filmens tematik blir det intressant att också reflektera över den kulturella identiteten hos själva filmberättandet. *East is East* tillhör med sitt lugnare tempo och sin mer fragmentariska berättarstil en europeisk berättartradition. Den tecknar olika vardagssituationer, karaktärer och stämningar, även då deras plats i det dramatiska förloppet inte på gängse Hollywoodmanér tycks nödvändig eller uppenbar. I samma anda tillåter den sin berättelse en högre grad av komplexitet och subtilitet. George framställs inte som alltigenom ond, utan han har också en hel del sympatiska drag. Filmen har heller inte just någonting gemensamt med pakistansk och indisk filmestetik (av den typ som familjen går och ser på biografen i Bradford, gjord i Bollywood, dvs. filmstaden i Bombay). *East is East* följer närmast en – i sig mångkulturellt bottnad – brittisk filmtradition.

★ Ur vilket perspektiv berättas *East is East* – ett pakistanskt eller engelskt, ur Georges, Ellas eller något av barnens? Med vem sympatiserar filmen, och hur märks det? På vilket sätt skulle filmen vara annorlunda om den berättades från något annat perspektiv? (För visst är det så att vissa saker framstår som komiska, sorgliga, väsentliga, dramatiska, osv. bara ur vissa givna synvinklar?)

East is East är på många plan en humoristisk film. Den har många fantasifullt komiska bildlösningar och arbetar således med att ibland bara med hjälp av bilder framkalla

humoristiska scenerier. Tänk till exempel på scenen där det först framstår som om Sajid pinkar i badbaljan innan man ser att han egentligen håller vatten från en kannan, eller scenen med bollen som sparkas in genom ett fönster och samtidigt gör ett hål i en affisch på den plats där Enoch Powells huvud satt.

★ Filmen innehåller en hel del situationskomik relaterad till dess kulturkrockar. Varför blir sådana framställningar ofta roliga? Kanske ligger det i sakens natur när olika tänkesätt möts. Är det kanske lätt att känna igen sig själv, i missförstånden och den sociala klumpigheten? Vad är det förresten egentligen som gör att vi upplever Georges engelska brytning så komisk?

★ Vad innebär det att denna historia berättas med en så stor dos komik? Blir det därmed lättare eller svårare att ta till sig det allvarliga budskapet? Skrattar man med eller åt familjen? Hur kommer det sig? Känns filmens tilltal mer, eller mindre, sympatiskt på grund av att den skämtar om den egna kulturen?

PRODUKTIONSUPPGIFTER

Storbritannien, 1999

Manus: Ayub Khan Din, efter hans pjäs "East is East"

Regi: Damien O'Donnell

Foto: Brian Tufano

Scenografi: Tom Conroy

Kostym: Lorna Marie Mughan

Klippning: Michael Parker

Musik: Deborah Mollison

I ROLLERNA

George Khan – Om Puri

Ella Khan – Linda Bassett

Sajid Khan – Jordan Routledge

Meenah Khan – Archie Panjabi

Maneer Khan – Emil Marwa

Saleem Khan – Chris Bisson

Tariq Khan – Jimi Mistry

Abdul Khan – Raji James

Nazir Khan – Ian Aspinall

TEKNISKA UPPGIFTER

Speltid: 96 minuter

Format: vidfilm

Ljudsystem: Dolby SR/SRD

Censur: 11 år

Svensk premiär: 1 september 2000

DISTRIBUTION

Sandrew Metronome, Box 5612, 114 86

Stockholm Tel: 08-762 17 00, fax: 08-10

38 50 www.sandrewmetronome.se

